

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

י"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 163

מסכת בבא בתרא ק"ט-ק"ס

בס"ד, כ"ז תמוז תשס"ב

השבוע בגליון

■ הלכות ירושה לאורה של תורה
■ "רצונו של אדם שקרוביו יטלטו בנכסיו
■ האם בת חייבת לחתום על כתב ויתור על הירושה

■ תקופה ההלכתית של "חופה" קונסרוויטיבית
■ כל הנוכח במעמד החופה נחשב עד

■ "הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה" - גם בימינו?
■ מהי הבדיקה שיש לבדוק באחי האם
■ כשרבינו רבינו גרשום התאבל ארבעה עשר יום על בנו

דבר העורך

כשהכאב חלף כלא היה

הכאבים תכפו ובאו בזרועות גלים גלים. מכאן, משם, מן הכתף ומן הפרק, לפתו הללו את ידו הימנית וכירסמו ביציבותה. מעולם לא היה חסון וחזק, אך יודעי דבר ציינו כי אין כל משמעות לכך מול הראומטיזם. הוא חולף על פני איברים ומותרים שמוטים ומדולדלים, ללא כל התחשבות בעברם המפואר. חסונים כנידפים מפני כל רוח אינם יכולים לעמוד בפניו. הוא לא הניח לכאביו להפסיקו מלימודו, אף לא לרגע אחד, אך משהלכה ידו ונחלשה וכמעט יצאה מכלל שימוש עד שאפילו פרוסת לחם לא היה מסוגל לחתוך בעזרתה, החליט, כי אין מנוס מלהתחיל לדרוש ברופאים ולהתעסק בתרופות. לא בקלות עלה בידו להתנתק מלימודו ולהלך בין הרופאים. עצם המחשבה על הזמן הרב שילך לאבדון בעת שישוטט בין חכמי הרפואה גרם לו צער רב. הגאון רבי דב בער קראסיק זצ"ל, רבה של קרלוביץ, נודע כאחד מגדולי דורו. ספרו "פתחי עולם" אשר חובר על ידו, קדם לימשנה ברורה" אך במעט, והיחפץ חיים" אף מזכירו פעמים מספר. מלבד זאת, חיבר רבה של קרלוביץ ספרי הלכה רבים שנפתרסמו מאד בזמנו, והגהותיו על הרמב"ם נכללות עד היום בכל המהדורות המודפסות של "היד החזקה".

לא פלא, איפוא, כי גאון עצום זה חס על כל רגע מזמנו, וכאבו על ביטול התורה מאונס שצפוי לו, רב היה מן הכאב שלפת את ידו. לפתע, נזכר הגאון, כי מזה זמן רב הוא עוסק בכתיבת ספרו "פתחי עולם" על "שולחן ערוך" חלק "אורח חיים", ספר אשר יסכם את ההלכות כפי פסקי גדולי הפוסקים. הוא הועיד את הספר לכל אדם, תלמיד חכם כעם הארץ, צורב כאיש פשוט, וראה חשיבות מרובה ביצירתו זו. אלא שלאחרונה נטל פסק זמן ממלאכת הכתיבה, עקב טרדות שונות ומטלות תכופות.

"שמא", הרבה הגאון, "אולי... אולי... חולשת ידי, הכאבים הנוראים באו על שום כך? אפשר מבקשים הם לזרזי ולהזכירני יעל מי נטשת את הצאן?"

רבי דב בער תכף מעשה למחשבה. בדי עמל הוא נטל את הקולמוס בידו, ובעוד צירי כאב חדים כמחט חותכים בבשרו, טרח לייצב את ידו כדי לטבול את הקולמוס בקסת הדיו. והנה, לפתע, ידו כותבת! כוחה חזר אליה והנה המשך בעמוד הבא

"הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה" - גם בימינו?

בסוגייתנו אומר רבא את הכלל המפורסם כל כך: "הנושא אשה צריך שיבדוק באחיה", שהרי "רוב בנים דומים לאחי האם" (רשב"ם ד"ה "שיבדוק באחיה"). בדיקה זו לא נועדה כדי לעמוד על טיב האשה המיועדת, שהרי ניתן לבדוק אחר הליכותיה, אלא היא נועדה לעמוד על מהות הבנים אשר היא עתידה להוליד, שכן, בני האשה דומים לאחיה (חיד"א ב"פ"ת עיניים" בסוגייתנו). את הקשר בין הבנים לדודיהם, אחי האם, מבאר רבינו תם (יבמות ס"ב/ב ד"ה "הנושא את בת אחותו"), שהאם ואחיה וכך גם צאצאי האם, הם בני אותו מזל. מדוע אם כן יש לבדוק באחי האם, יבדקו את האם עצמה כדי לדעת כיצד יראו צאצאיה, הרי בני מזל אחד הם? ובכן, בדיקת האם לא תלמד מאומה על טיב צאצאיה, משום שאיש ואשה שונים זה מזה בטבעם גם אם לשניהם מזל אחד, ולפיכך, יש צורך לבדוק באחיה הבנים (מהר"ל בחידושי אגדות). מעניין לציון, כי גם את הגמרא (יבמות ס"ג/א) בה מבואר שחיים שלווים צפויים לאדם הנושא את בת אחותו, מפרש המאירי (שם), שמאחר שטבע שניהם דומה, ישרור השלום בביתם. לעומת זאת, רבי וידאל הצרפתי (קדמון משנות ה'ש') מבאר בפירושו למדרש רבה (אמרי יושר" שמות י"ב), כי מטבע הדברים, גדלים בני האשה עם דודיהם, אחי האם, והם למדים ממעשיהם. (ראה עוד במפרשי מסכת סופרים סוף פי"ו, במהרש"א בחידושי אגדות כאן, "גור אריה" ועוד).

הבדוק ב"יד החזקה" לרמב"ם, בשו"ע או בשאר ספרי ההלכה, אינו מוצא זכר לכלל זה ש"הנושא אשה יבדוק באחיה". לעומת זאת, רבי יהודה החסיד (ספר חסידים סי' שע"ד - שע"ח) מפליג בחומרת העניין, והשלי"ה הקדוש אף כתב (שמות י"ב) כי מי שאינו מסכים לכלל זה, עליו נאמר "כל הפורש מדברי חז"ל כפורש מן החיים". חשוב וראוי לקרוא את דברי ה"סטיפלער" זצ"ל שהתייחס לנושא זה, במענה לשאלת בחור שהתקשה בשידוכים והתארכ עם בת למשפחה אשר אחד מבניה סר לחלוטין מדרך התורה והמצוות. אותו בחור ביקש לדעת אם נהג כהוגן, או שמא עליו לבטל את השידוך. בתשובתו, מעלה הגר"י קנייבסקי זצ"ל לא פחות מששה שיקולים שלא לבטל את השידוך! א. אם יש לה גם אחים כשרים, אין לחוש, שכן, יתכן שהבנים ידמו להם ולא לאח ההוא. ב. דבר שרבים אינם מקפידים בו, עליו נאמר (תהילים קט"ו) "שומר פתאים ה'", כמוזכר בגמרא במספר מקומות בעניינים דומים (יבמות י"ב/ב ועוד). ג. יש לברר אימתי יצא האח לתרבות רעה, כי יתכן שעוד בטרם נתחנך לדרך התורה, היינו, בשנות ילדותו, כבר נקלע לסביבה שלילית, כך, שלא בחר ברע מרצונו, ושמא בתינוק שנשבה שונים הדברים. ד. יש לחוש לעלבונה הצורב של המשודכת. ה. השואל, אשר לא ימצא במהרה שידוך אחר, יהיה שרוי בלא אשה עוד זמן רב. ו. הלכה זו לא הובאה בפוסקים, ולפיכך, נראה שאינה אלא מידת חסידות. לסיכום משאיר הסטיפלער את השאלה להכרעת הבחור עצמו, על מנת שינהג כרצונו ("אורחות רבינו", ח"ד, עמ' ר"ה). דבריו אלו נמצאים ברובם ב"קרייתא דאגרתא" ח"ב סי' י"ח).

מהי הבדיקה שיש לבדוק באחי האם: סברא נוספת להתיר, מסר הסטיפלער זצ"ל לתלמידו הגר"א הורביץ שליט"א (שם, עמ' רל"ד). לדבריו, הצורך בבדיקת אחי האם היה קיים בתקופתם, כאשר הסביבה כולה כשרה היתה, ואח שיצא לתרבות רעה הצביע על שורש רע במשפחה בה גדל. עתה, הרחוב מוצף בכפירה. בעיתונות פסולים המשך בעמוד הבא

לעילוי נשמת

הילד אליעזר ויזר ז"ל

בן הר"ר דב שיבלחט"א נלב"ע כ"ז תמוז תשמ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י הוריו ידידינו הר"ר דב מרת מלכה ויזר שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר משה מנחם חסדיאל ז"ל

ב"ר חיים שלמה ז"ל נלב"ע כ"ז תמוז תשד"מ

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בנו ידידינו הר"ר שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו ב"ב

לעילוי נשמת

הר"ר חיים הלוי קליין ז"ל

ב"ר אליעזר ז"ל - אנטוורפן נלב"ע כ"ד תמוז תשנ"ז

ת.נ.צ.ב.ה.

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

וכדומה, ואין בכחם של האבות למנוע מבניהם מלהחשף לכל אלו. בן שסרח בזמנו, אינו מעיד כלל על שורש רע, ואם המדוברת הגונה וטובה - אין כל חשש. הגבלה נוספת כתב הגר"מ שך זצ"ל: הבדיקה באחרים היא במידות ותכונות, לא במעשים התלויים בבחירה ('מכתבים ומאמרים' ח"י עמ' קכ"ח).

דף קיא/א קל וחומר לשכינה ארבעה עשר יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנידון
כשרבנו גרשום התאבל ארבעה עשר יום על בנו

מאורע עגום מתואר בספרי הראשונים, כאשר בנו של רבינו גרשום מאור הגולה, השתמד ויצא מכלל ישראל יחד עם אמו! הפוסקים המספרים על כך, מצינים דבר פלא: רבינו גרשום ישב ימי אבילות על בנו ארבעה עשר יום! המהר"ם מרוטנבורג (שו"ת סי' תקמ"ד) מתייחס לעובדה מצערת זו, תוך כדי שהוא מציין כי אין חובה להתאבל על משומדים שמתו ('ישולחן ערוך' יו"ד סי' ש"מ סעי' ה'), ואילו רבינו גרשום "מרוב אנינות עשה כן". גם הרדב"ז (שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תקנ"ח) כותב שרבינו גרשום התאבל על בנו כשמת, אך לא על פטירתו התאבל, אלא, על "שלא זכה שישב בתשובה בימיו". אולם, במקורות אחרים משתמע שהוא התאבל על בנו עוד בחייו, ואת אבילותו הממושכת שהתפרסה על פני ארבעה עשר יום מסביר ה"אור זרוע" (ח"ב סי' תכ"ח) בשם רבו "הרב ר' שמשון זצ"ל", בקל וחומר המוזכר בסוגייתנו לעניין מרים הנביאה, וממנו אנו למדים שכבוד השכינה מרובה בכפליים מכבוד אביו ואמו של אדם. אם על אובדנו של אדם מן העולם הזה יש להתאבל שבעה ימים, על אובדן נשמה למלך מלכי המלכים, יש להתאבל ארבעה עשר יום. [האדמו"ר מגור זצ"ל, בעל ה"אמרי אמת" תמה על כך, הלא בסוגייתנו מובא קל וחומר זה, לגבי מרים אשר נעשה שבעה ימים, והקב"ה בעצמו קבע, כי למרות שממדת קל וחומר היה עליה להעשה ארבעה עשר יום, שהרי "ואילו אביה ירק ירק בפניה הלא תכלם שבעת ימים", אולם, "דיו לבא מן הדין להיות כנידון". אם כן, מדוע התאבל רבינו גרשום ארבעה עשר יום. בשם גיסו, הרב מבנדן זצ"ל, מבאר בעל ה"אמרי אמת" כי בנידון הסגרת מרים הקב"ה בעצמו אמר "דיו". אך אנו, לא נוכל לומר "דיו ולהעניט בכבוד השכינה, ולפיכך התאבל רבינו גרשום ארבעה עשר יום (מכתבי תורה נ-ה)].

דף קיד/א ואין עד נעשה דיין

תוקפה ההלכתי של "חופה" קונסרוטיבית

עקב נסיבות שונות, התבקש הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל להכריע אם יש תוקף הלכתי כל שהוא ל"קידושין" אשר נערכו בידי רבאיי קונסרוטיבי. מחד, מטבע הדברים, האנשים הנבחרים על ידי החתן לשמש כעדים למעשה הקידושין, כופרים בה' ובתורתו וממילא, הקידושין אינם חלים (קידושין סה"ב). מאידך, שמא יש לחשוש שבמעמד הקידושין נכחו אי אלו יהודים שומרי תורה ומצוות שהתבוננו בטקס ובכך העניקו לו גושפנקא הלכתית, שהרי היו עדים לו. שאלה מעניינת זו תלויה במחלוקת הראשונים בסוגייתנו, כלהלן.

כל הנוכח במעמד החופה נחשב עד: כאמור, מעשה קידושין ללא עדים, אינו חל. בעלי התוספות בסוגייתנו מחדשים כי משום כך, כל הנוכחים במעמד הקידושין נחשבים כעדים לקידושין אלו, שהרי לו לא היה איש מהם נוכח במקום - הקידושין לא היו חלים. עובדה זו יוצרת בעיה חמורה, שכן, כלל יסוד בהלכות עדות קובע: "נמצא אחד מהם קרוב או פסול עדותן בטלה", היינו: אם עד אחד מתוך קבוצת עדים המעידים ביחד על נושא מסוים נמצא פסול, נפסלים גם כל העדים שעמו. אם כן, מאחר שמטבע הדברים בכל חופה משתתפים גם קרובי הזוג הנישא, הרי לך קבוצת עדים - כל הנוכחים במעמד הקידושין, שנמצא אחד מהם קרוב או פסול, ואם כן, אין תוקף הלכתי למעשה הקידושין!

אולם, בעלי התוספות מבארים, כי הלכה זו של "נמצא אחד מהם", אינה חלה אלא על עד **למעמד לפני בית דין** בלבד, ולא על עד אשר עדותו מסתכמת בהענקת תוקף הלכתי למעשה על ידי התבוננות בו. עד שכזה אינו גורם לפסילת חבר העדים אשר עמו. אמנם, לדעת הרשב"ם גם עד שכזה, אשר תפקידו מסתכם בהתבוננות במעשה כדי להעניק לו תוקף הלכתי, נחשב כ"עיד" לכל דבר. אכן, לדבריו מקשים בעלי התוספות, כיצד משתתפים הקרובים בחופה וקידושין של קרוביהם, הרי בכך הם פוסלים את החופה כמו ידיהם.

כעת, נשוב לשאלת ה"קידושין" הקונסרוטיביים, וניווכח, כי לדעת הרשב"ם ברור שאין תוקף לקידושין אלו, שכן, גם אם בין הקהל היו עדים כשרים, בו ברגע שהם נחשבו עדים הם גם נפסלו לעדות בגין נוכחותם של שאר הנוכחים, כופרים בה' ובתורתו שאינם ראויים לעדות, שהרי לדעת הרשב"ם גם בעדות מסוג זה תקף הכלל של "נמצא אחד מהם". לעומת זאת, לדעת בעלי התוספות שהלכה כמותם ('ישולחן ערוך' חו"מ סי' ל"ו), לכאורה, יש מקום לחשש זה, שהרי לדעתם עד של חופה אינו יכול לפסול את שאר העדים, ויתכן שיש תוקף למעשה קידושין זה.

אולם, הגר"מ פיינשטיין זצ"ל כתב (שו"ת "אגרות משה" אה"ע ח"ד סי' ט"ז, מ"ו), כי אמנם מן הראוי לברר אם במקום היו נוכחים שני יהודים שומרי תורה ומצוות, אך אם אין אפשרות לברר זאת, יש לתלות שיהודי כשר לא יניח את כף רגלו במעמד קידושין המתנהלים שלא על פי דת תורתנו הקדושה, ולפיכך יש להתייחס לקידושין אלו כמי שלא התקיימו מעולם.

ייחוד עדים לקידושין: עדיין עלינו לברר, כיצד לדעת הרשב"ם חלים הקידושין בעם ישראל, הרי בכל חופה משתתפים קרובים הפסולים לעדות, אשר בעצם

המשך בעמוד הבא

המשך מעמוד קודם
היא מבריא לגמרי. הכאבים, החולשה, הראומטיזם - כולם נעלמו כלא היו! תחושת רפיון מענג פשתה בזרועו. כהרף עין התפוגגו כאביו ויסוריו ולידו היתה עדנה. עתה כבר עסק רבי דב בער במלאכתו, מלאכת הקודש, במרץ וללא הפסקה. ביום, בחלוף זמן מה, מחמת טרדות ועיכובים שונים הוא נאלץ לזנוח את כתיבתו שנית, וזמן קצר לאחר מכן, ידו חלתה מחדש. הפעם, רבי דב בער לא המתין רבות. "הלא תרופתי ידועה", אמר לעצמו, נטל את הקולמוס והמשיך במלאכת כתיבת ספרו ועריכתו עד גמירה.

שוב לא חלתה ידו לעולם!!!
מעשה רווי קדושה זה כלול בהקדמה לספר "פתחי עולם" של רבי דבר בער קראטיק זצ"ל, ונמסר לנו על ידי יהודי נכבד, אשר בספרייתו העניפה מצוי ספר נדיר זה. בד בבד, גם ביקש בעל הספר הנדיר להעביר את רגשי המוסר והלקח אשר פיעמו בו בעת שגילה סיפור זה. "דומה", הוא אומר, "כי סיפורים דומים גם מתרחשים לנו. עיתים שאנו נחלשים ביד או ברגל, ולוקים בצנינו או במיחוש אחר, ומי יודע אם אין זו מחלה זהה למחלתו של הגאון הנ"ל. שמא פסקנו להשתרש בשיעור גמרא מסויים, או בניין תורני אחר. קודם שאנו עוסקים ברופאים ובתרופות עלינו להרהר, שמא כרבי דב בער בשעתו - "תרופתנו ידועה", ולנסות לפשפש בסדרינו, סדרי הלימוד".

ברכת התורה העורך

פנינים

דף קיא הנושא אשה צריך שידוק באחיה
אשת חיל מי ימצא
בסוגייתנו מובאים דברי רבא, ש"הנחש אשה צריך שידוק באחיה". רמז נאה לכך כתב החיד"א: **אשת חיל מי ימצא** - ראשי תיבות **אחים** ... ובדרך אחרת: ראשי תיבות **"מי אחי?"** ... ("פתח ענינים" בסוגייתנו, "כסא רחמים" למס' סופרים סוף פ' ט"ו, "ברית עולם" על ספר חסידים עמ' שצ"ד).

דף קט"ב הוא ענה

לשון זכר כלפי בת יורשת

רבינו תם (תוס' ד"ה "מלמד") מחדש, כי "ענה" המוזכר בפסוק: "ואלה בני צבעון ואיה וענה", אינו זכר כי אם נקבה. למרות זאת, התורה מכנה אותה בלשון זכר: "הוא ענה", משום שהיא ירשה את ירושת אביה, מאחר שאחיה מת.

יסוד זה של שימוש בלשון זכר לגבי נקבות כאשר הן יורשות כבנים, מוכח - אמר הרבי רבי העשיל מקראקא זצ"ל - בפרשת בנות צלפחד, בה הקב"ה אמר למשה (במדבר כ"ז): "כן בנות צלפחד דברות. נתן נתן להם אֶחָזֶת נחלה בתוך אחי אביהם". היינו: התורה משתמשת כלפי בנות צלפחד בלשון זכר, מאחר שהן ירשו את אביהן כזכר ('יחזקאל התורה' פרשת פנחס).

כיצד בדבר, מעיר בעל ה"פרדס יוסף", אנו מוצאים ביעקב, שאמר לרחל וללאה (בראשית לא/ט) "ויצל אלקים את מקנה **אביכם** ויתן ליי". שוב אנו תמהים על לשון זכר "מקנה אביכם" כלפיהן. אלא, שיעקב אבינו מתייחס בפסוק זה לאותו רכוש שהיה ראוי לרחל וללאה כירושה קודם בואו לבית לבן, מאחר שטרם בוא יעקב לחרוץ לא היו בנים ללבן הארמי, כמוזכר ברש"י (בראשית ל"ז). ואותו רכוש שהיה אמור לעבור כירושה לרחל וללאה הציל הקב"ה מבני לבן, ונתנו ליעקב אבינו.

יראת שמים

תשעה חודשים טרם פטירתו נזקק הגאון רבי שלמה היימן זצ"ל לניתוח מסוכן. מחשש שלא יקום ממטת חוליו, קרא לתלמידיו וביקש מהם לטפל בסכום כסף מסויים הטמון בין ספריו, שהיה שייך לקדוש רבי דוד רפפורט הי"ד, בעל ה"מקדש דוד", אשר נספה בשואה יחד עם רעייתו ולא הותרו אחריו צאצאים. מאחר שלא היה ידוע אם רבי דוד הי"ד נרצח **המשך בעמוד הבא**

המשך מעמוד קודם

לפני רעיותו, וממילא היא ירשה כסף זה, וכאשר נרצחה גם היא, קרוביה הם שירשוה, או שמא נרצחה היא תחילה, ולפיכך, יורשיו של ר' דוד הי"ד וכאבים לקבל את הממון, המליץ להם הגאון לפנות אל הגר"א קוטלר, שיכריע בעניין. סוף דבר, הוא זכה לחיות תשעה חודשים נוספים ולטפל בעצמו בכספים אלו.

דף קיא/א בכור נוטל פי שנים
2-20-200

"בכור נוטל פי שנים". המהר"ל אומר, ששמו של הבכור רומז על זכותו ליטול פי שנים בירושת אביו, שהרי אותיות השורש ב כ ר הן כפולות של הספרה 2. ב - 2, כ - 20, ר - 200... והוא פלאי!

יש שצינו, כי בכר אותיות "ברך", כי ברך מעמידה את כל גופו של אדם... וזהו גם סגולתו של הבכור.

דף קיא/א ואביה ירק ירק בפניה

ואביה הלא ירק ירק

רעיון נפלא אומר הגרמ"מ קרענגיל זצ"ל על פרשת מרים הנביאה המוזכרת בסוגייתנו. במדרש מסופר (מובא ברש"י שמות ב/א), שכאשר גור פרעה על כל הבן היילוד להיות מושלך לניאור, פרש עמרם מיוכבד אשתו ואחריו עשו כן כל בית ישראל.

בעקבות זאת טענה כלפיו מרים בתו, בטענה ש"גורתך קשה משל פרעה, שהוא לא גור אלא על הזכרים ואותה אף על הנקבות". זכותה של מרים הצדקת להוכיח את אביה נבעה מכך, שלדעתה הוא עבר על דברי תורה. שהרי, לדעת בית שמאי אין אדם מקיים מצוות "פרו ורבו" כל עוד אין לו שני בנים זכרים, ובאותה עדיין לא נולד משה רבינו.

אולם, כעבור שנים רבות, כאשר מרים הנביאה קבלה על אחיה, משה רבינו, שפירש מאשתו, היא נענשה גם על תוכחתה לאביה, שהרי בשעה שפירש משה רבינו מאשתו כבר היו לו שני בנים זכרים גרשום ואליעזר.

דף קיא/א ואל יזדקק לביתו

פרנסה במשלוח ישיב

יהודי יקר בא פעם אל האדמו"ר מלעלוב זצ"ל ומשאלתו בפיו: ריחים בצווארו ופרנסתו קשה עליו מנשוא. רצונו לצאת לאמריקה הגדולה, אולי שם ירחיב לו את ה' גבולו. ענה לו הרבי אספר לך מעשה ותשכיל מעצמך.

בעיירה נידחה התגורר רב תלמיד חכם גדול ועני מרוד. פעם אחת נכנסו לביתו שני גבירים גדולים ובקשו ממנו, כי יואיל לסור לעירם בתאריך נקוב כדי לשמש כבורר בדין תורה ביניהם. כמובן, הוסיפו, שהוצאות טרחתו ונסיעתו של הרב ישולמו על ידם, ואף שכרו כבורר ישולם לו בעין יפה.

הרב שמע את דבריהם, ובקשם להמתין מעט עד שיתפלל את תפילת המנחה, ולאחריה יתן להם את תשובתו להצעתם. בתום התפילה פנה ואמר להם "איני נוסע".

הרבנית שנכחה בכל מהלך הדברים, פרצה על אתר בבכי מר כשטענתה בפיה, מדוע סרבת להביא רווחה לביתנו הדל וכיצד זה קשורה שתובנת השלילית לתפילת המנחה?

ענה לה בעלה הרב: בתפילת המנחה, כאשר הגעתי לברכת השנים ואמרתי "ברך עלינו..."

את השנה הזאת... לטובה, הרהרתי, מהיכן יגיע אלי כל השפע הלא מכסא כבודו יתברך היישר לביתי. והלא כתוב במזמרה כי יתברך מהארץ לרקיע בלבד הוא מהלך של חמש מאות שנה (פסחים צד/ב), ומרקיע לרקיע מעליו מהלך חמש מאות שנה נוספות, וכן הלאה, אם כן, אמרתי לעצמי, אם כבר ישלח לי ה' יתברך פרנסתו ממרחק כה רב, מדוע שישלחנה דווקא לעירם של אותם גבירים? הרי ביכולתו לשלחה היישר לביתי!!!

ואכן, כך היה. לאחר זמן מה באו אותם שני גבירים והסכימו להתדיין בביתו של הרב תמורת דמי הבוררות שהוצעו לו בתחילה ("ישאל אביך ויגדל" ח"א עמ' ר').

נוכחותם גם פוסלים את העדים הכשרים. נמצא, שכמעט אין חופה כשרה בישראל, האמנם? ובכן, משום כך, אף שלא נפסקה הלכה כדעת הרשב"ם, אנו נוהגים שהחתן מייחד שני עדים כשרים לקידושין, כדי לשלול את האפשרות שמי מהקרובים יחשב כעד ויפסול את העדים הכשרים (דרישה חו"מ סי' ל"ו, ש"ך שם סי' כ"ח ובקצה"ח שם ועוד). [נ"ע ב"קצות החושן" (שם) וב"חתם סופר" (אה"ע סי' ק'), שלדעת הרשב"ם הפסולים הנוכחים במעשה קידושין אינם נחשבים כעדים, משום שודאי אין החתן מעוניין שהם ישמשו כעדיו ולפיכך, בדיעבד הקידושין כשרים].

דף קטו/א סדר נחלות כך הוא

הלכות ירושה לאורה של תורה

"איש כי ימות וכן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו" (במדבר כז/א). לו היינו מתבקשים לנסח פסוק זה, מן הסתם היינו כותבים: "איש כי ימות, והעברתם את נחלתו לבנו. ואם אין לו בן והעברתם את נחלתו לבתו". אך התורה מתעלמת לחלוטין מן העובדה שהבן יורש את אביו, ומדלגת הישר אל השלב הבא - "איש כי ימות וכן אין לו". מדוע? מבאר בעל ה"תורה תמימה" (סו), כי בכך נרמז לנו שהבן הוא יורשו הטבעי של האב ואף אין צורך לפרט זאת. אם הנפטר לא הותיר בן אחריו, מצווה התורה את סדר הירושה. בעל ה"תורה תמימה" הינו אחד מרבים המבארים בטוב טעם, כי ניתן גם להבין בשכל אנושי את סדר הנחלות אשר ניתן לנו בחוק מאת הקב"ה. הבן, הוא יורשו הטבעי של אביו, מטעמים רבים, הן שמו "בן" מורה על כך שהוא בונה את בית אביו. גם המילה "נחלה" אשר בה מכנים ירושה, היא מלשון "נחל", המשך, ואילו את ירושת הבת מציינת התורה "והעברתם", אין ירושה זו המשך, כי אם העברה בלבד (הגאון רבי בנימין צבי יהודה רבינובץ תאומים זצ"ל בקונטרס "בענין ירושת הבת"). ירושת הבן אינה חוק, כותב רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל בקונטרס בשם "דיני ממונות", אשר פרק מיוחד בו מוקדש לדיני הירושה, שהרי בסוגייתנו (קט"ט) מובאים דברי בנות צלפחד "אילו היה לו בן לא דברנו" משום שהבינו זאת מעצמן (עיי' תו"ה "אילו היה").

רצונו של אדם שקרוביו ישלטו בנכסיו: בקונטרס זה מבאר הגר"י אברמסקי זצ"ל, כי תוכנם הפנימי של דיני הממונות שקבעה התורה, נקבע על פי ההגיון, לאחר שהתורה העמיקה לחזות את צפונות לב האדם. כך למשל, הכלל הראשון בהלכות ירושה הקובע ש"הקרוב קרוב קודם", היינו, שהירושה מתגלגלת מן המת אל קרוביו, ואם הם אינם, היא מועברת אל הרחוקים ממנו, מובנת היטב, משום שרצונו של האדם הוא, שאחר מותו ישלוט בעמלו האדם הקרוב לו יותר, הקשור אליו יותר מכל בני משפחתו. גם את דין התורה שהבכור יורש פי שניים, מנמקת התורה בעצמה (דברים כא/ז): "כי הוא ראשית אוננו". הבכור התאהב על אביו כבן יחיד, טרם נולדו אחיו, באהבה שאין עמה שותפים, ובדרך כלל, הוא גם מסייע לאביו בעסקיו ובהגדלת הונו, ולפיכך שכרו כפול.

והיתה לכם לחוקת משפט: כמובן, כל אדם יכול לשאול את עצמו, ומה בדבר בכור מתאומים שנולדו בהפרש של מספר דקות? שאלות מסוג זה עלולות לצוץ לרוב באופנים רבים, לפיכך, דבריו הבאים של הגר"י אברמסקי זצ"ל הם בעלי חשיבות רבה: עלינו לדעת, הוא אומר, שעל אף שדיני הירושה "יש בהם מדעת המנחיל ורוח אנוש הולמתו" - אבל אחר שנקבעו בתורה כבר אינן תלויות עוד בדעת האדם כמאמר הפסוק על דיני נחלות "והיתה לכם לחוקת משפט". כלל הוא בתורה, כי הלכות רבות (כמו "כל הנזדרת על דעת בעלה נזדרת" ועוד) יסודן באומדן הדעת, אך הפכו להלכות קבועות שאין ניתנות לשינוי.

דף קטו/א סדר נחלות כך הוא

האם בת חייבת לחתום על ויתור חלקה בירושה לפי חוקי המדינות

כידוע, צווה בורא עולם, שבת אינה יורשת את אביה כאשר יש לה אחים. במהלך הדורות היו שניסו לערער על כך ולהתאים את דין התורה לחוקות העמים. הראשונים שניסו לעשות כן היו הצדוקים, כמוזכר בגמרתנו, אשר נדחו בתוקף על ידי חכמי ישראל. "חלילה", זועק רבי שלמה בן אדרת (שו"ת הרשב"א ח"ו סי' רנ"ד, הובא ב"בית יוסף" חו"מ סי' כ"ו) בתגובה לנסיונות מספר גורמים לטעון כי "דינא דמלכותא דינא" וכי יש להעניק לבת זכות ירושה זהה לזו של הבנים, "לא תהיה כזאת בישראל חס ושלום שמא תחגור התורה שק עליהם". [נעל "דינא דמלכותא" עיין עוד בכרך ה' מסדרת ספרי "מאורות הדף היומי", שיצא לאור בימים אלו, - "חוק הגנת הדיין בראי ההלכה" עמ' קכ"ז].

יש מחיר לחתימה: אלא, שבעקבות חוקי מדינות העולם, התעוררה מחלוקת בין הפוסקים. שכן, לפי החוק, אין לחלק את הירושה עד לקבלת חתימה מכל היורשים כי החלוקה מתבצעת לשביעות רצונם. לא פעם מיאנו הבנות לחתום על כתב ויתור זה, עד אשר הבנים ישלשלו סכום הגון לידיהם. האם דרישתם זו היא לגיטימית? ובכן, בשו"ת "פני משה", להגאון רבי משה בנבנשתי (ח"ב סי' ט"ו) מביא, כי יש הסוברים שהבנות אינן חייבות לחתום על השטר ללא קבלת תמורה הוגנת. לדעתם הסכום הראוי לתשלום הוא 10% מן הירושה, ואחרים אף קבעו סכום גבוה מזה (עיי' שו"ת "ישאל ומשיב" מהדו"ת ח"א סי' א' ובח"י סי' ק"י וב"חוקות החיים" להגר"ח פלאגי ז"ל סי' קפ"ד ועוד), ויש שכתבו ששכר הטרחה ייקבע לפי ראות עיני הדיינים בכל מקרה לגופו (שו"ת "רב פעלים" ח"ב סי' ט"ו).

חתימה - השבת אבידה: לעומת זאת יש הסוברים (מהרי"ט), שהבנות חייבות לחתום

המשך בעמוד הבא

על כתב זה מדין השבת אבידה, שהרי ממון אחיהם מוטל לפניו ועליהן לסייע להם לקבלו לידיהם. ה"חתם סופר" (שו"ת חו"מ סי' קמ"ב) אף מתבטא בבטות כלפי סחטנות זו ומגדירה כזלזול. הגאון רבי אליעזר יהודה ולנדברג שליט"א (שו"ת "ציץ אליעזר" חלק ט"ז סי' נ"ב) מציין משו"ת "דברי חיים" (חו"מ ח"ב סי' ג') שהכרעת הפוסקים להקל ונוהגים להעניק לבנות "שכר אמירה וחתימה".

אף שמדין תורה, כאמור, בת אינה יורשת את אביה כאשר יש לה אחים, באופנים מסויימים תקנו חז"ל הקדושים תקנות לצורך בנות קטנות אשר התייתמו מאביהן, כמבואר במסכת כתובות (נ"ב) שעל הבנים לפרנס את אחיותיהם הקטנות שלא נישאו, ואף להעניק להן ממון לצורך נישואיהן [ועיי' לקמן פ' מי שמת שכאשר יש נכסים מועטים הבנות עדיפות על הבנים]. לפני כשבע מאות שנה החלו לנהוג שהאב מעניק "שטר חצי זכר" לכל בת בעת נישואיה, ואודות שטר זה נרחיב בע"ה בקרוב. לא נמנע מלציין, כי יש משפחות אשר בהן הבנים מעניקים **מרצונם** לאחיותיהן חלק נכבד **מירושתם**, אך כמובן, שהבנות עצמן אינן רשאיות לתבוע תביעת ירושה.

נאה לסיים בדבריו של הגר"ב רבינוביץ תאומים זצ"ל (קונטרס "בעניין ירושת הבת"): כי אין התקנות באות חלילה לתקן את התורה, כפי שחשבו אנשי הרפורמה, אלא לתקן את חיינו! שיוכלו להכיל את המאור שבתורה, לגדור גדר, ולעמוד בפרץ, בכל פרצה ופרצה והמתהווה בשטח החיים.

דף קטוב/גמירי דלא כלה שבטא
"שבט" מהו?

"גמירי דלא כלה שבטא" אומרת גמרתנו. בארבע מילים אלו גנוז כל עניינם של שבטי ישראל. מבינים אנו שעם ישראל הינו נצחי, ואי אפשר לו שיתבטל בזמן מן הזמנים. באותה המידה בדיוק הכרחי קיומם של י"ב שבטי י-ה ושום גלויות, גזירות והשמדות לא יוכלו לכלות שבט לחלוטין. כלומר, חלוקת עם ישראל לי"ב שבטים הינה מעצם מהותו של העם, ואינה ברת ביטול, שכן היא היא כל הווייתו של עם ישראל ולעולם ישאר לפחות אדם אחד מכל שבט, כדי שעם ישראל ימשיך להיות מורכב משנים עשר שבטים. כמקור לכך מציינים הראשונים (רשב"ם ד"ה "אמר אביי" בשם ר"ח, "יד רמה" סנהדרין ס"ט) את הפסוק (מלאכי ג'), "כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם".

ענין זה, שעם ישראל יורכב משבטים, רמזו בהבטחת הקב"ה ליעקב (בראשית לה/א): "גוי וקהל גויים יהיה ממך". כפילות לשון זו מצריכה ביאור. כמענה לשאלה זו הגרי"ז מבריסק זצ"ל (בחי'דשויו עה"ת פרשת ויחי) מצביע על תרגום אונקלוס המתרגם: "גוי וקהל גויים - עם ואסיפת שבטים". כלומר, מלבד ההבטחה שמזרעו של יעקב יעמוד עם ישראל, גם הובטח ליעקב כי העם יהיה בנוי משבטים והם בניו וזרעם.

לאור ההבנה ששבט הוא אבר מאבריו של העם ואי אפשר בלעדיו - מבאר הגרי"ז מבריסק את הפסוקים בפרשת ויחי העוסקים בבחירת מנשה ואפרים (בראשית מח). לאחר שיעקב מספר ליוסף שהקב"ה אמר לו "הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", [גם כאן תרגם אונקלוס - לאסיפת שבטים], הוסיף יעקב ואמר "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ליי" והוא מברכם, "המלאך הגואל... יברך את הנערים ויקרא בהם שמיי". מהי קריאת השם? הרמב"ן והרשב"ם בפירושה לתורה עמדו על כך וביארו, שיחיה זרעם ושםם לעולם. הן הן הדברים, כאן הפך יעקב את אפרים ומנשה לשבטים, והרי כל עניינם של השבטים שהם חלק בלתי נפרד מהעם, אבר שלא יכול להינטל, שיעמוד לעולם ולעולמי עולמים [וראה שם עוד דברים נפלאים על פי האמור].

מעתה, אומר הגרי"ז ("פניני הגרי"ז"), נבין אל נכון את כוונתו של רבינו גרשום מאור הגולה, בסליחה שחיבר, המתחילה במילים "זכור ברית אברהם ועקידת יצחק". סליחה זו נאמרת בערב ראש השנה ובצום גדליה [אלא שבצום גדליה מרבים בתחנונים ומוסיפים בתים בסליחה זו ("מטה אפרים" סי' תר"ג)]. בסליחה זו אנו מבקשים כי הקב"ה יזכור "ברית אבות ואמהות והשבטים". ברית אבות ואמהות - נחא, אבל מהי ברית השבטים? זוהי, אומר הגרי"ז - ההבטחה האמורה בסוגייתנו: "גמירי דלא כלה שבטא", ועל כן אנו מבקשים - **בְּרִית אֲבוֹת וְאִמָּהוֹת וְהַשְּׁבִטִים** / רַחֲמֵיךָ וְחַסְדֵיךָ בְּרִבּוֹת עֲתִידִים / י-ה זָכֹר לְמַפְכִּים וְנִמְרָטִים / וְעֲלֶיךָ כָּל הַיּוֹם נִשְׁחָטִים".

נקודות הפצה בחו"ל
 אנגליה לונדון: הר"ר יחזקאל אברט 020-84551997
מנצ'סטר הר"ר שמואל קאהן 07976402928
 בלגיה: הר"ר יעקב סודרוביץ 0475-263759
צרפת: הר"ר יהודה בוכינגר 333-88140301
ארה"ב ניו ג'רסי: משפ' פרי 201-871-5850
לוס אנג'לס: הר"ר שמואל לוינגר 818-5098880
מונטריאל: הר"ר שמואל צבי לקס 514-2744160
 שווייץ הר"ר רפאל מוסבכר 014620030
בארצות הברית: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
מאורות הדף היומי: בעברית או באנגלית
 מידי שבוע-בדואר לפוסטים בטל. 718-253-6218

כתובת המערכת
 רחוב חתם סופר 3 בני ברק ת.ד. 471.
 טל. 03-6160657 פקס. 03-5780243
מחלקת מנויים
 המעוניינים להצטרף למנויי "מאורות הדף היומי" בעברית או באנגלית
בדואר: נא לפנות לטל. 03-616-06-57
בדואר אלקטרוני: נא לפנות
 dafyomi@hadaf-hayomi.com
בפקס: נא לפנות לפקס 03-574-82-72

עונג שבת

פרשת דברים
 "באר את התורה הזאת" (א/ה)
 • מהי דרך החינוך של הבנות?
 "ואתן אותם ראשים עליכם" (א/טו)
 • תוקפה ההלכתי של התחיבות פוליטית
 • ביטול חרמות ונידויים של הקהל
 "ואיכה" (א/יב)
 • תעודת כשרות למסעדה המגישה קפה
 אחר סעודה בשית
 "ושפטם צדק" (א/טז)
 • הטוב מול הרע
 "כי ירשה" (ב/ה)
 • ירושה במשרות ציבוריות
 על נוסחים אלו ועוד רבים אחרים תוכל לקרוא בספרי "מאורות הדף היומי" - ד' חלקים עם מפתחות לפרשת השבוע ניתן להשיג בחנויות הספרים להזמנות חייג:

03-61-60-657

"מאורות הדף היומי"
 בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב
בשורה לתושבי כוכב יאיר
 הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש בדף היומי השיעור יתחיל בע"ה ביום ג' כ"ב תמוז מידי ערב בבית הכנסת הגדול כוכב יאיר לאחר תפילת ערבית בשעה 20:15 זמן השיעור כמחצית השעה ע"י מגיד שיעור מרבני בית מדרשנו הציבור מוזמן

"מאורות הדף היומי"
 בית המדרש למגיד שיעור דף היומי, סוכטשוב
בשורה לתושבי יהוד
 הננו שמחים להודיע כי זכינו ב"ה לייסד שיעור חדש בדף היומי השיעור יתקיים מידי יום בשעה 13.00 - 14.00 לתלמידי בית הספר ממ"ד ע"ש יגאל אלון ע"י הרב איזקוב מרבני בית מדרשנו

לעילוי נשמת הר"ר ראובן גומבו ז"ל ב"ר צבי ז"ל וזוג' מרת פראדל גיטל ע"ה ב"ר שמואל ז"ל ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ הרה"ח ר' שמואל זאנוויל ווערצברגר ז"ל ב"ר אליהו ז"ל נלב"ע ג' אב תשנ"ג ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י ידידו הר"ר מנחם מנדל פרוכטר ומשפ' שיחיו -בלגיה

לע"נ מרת מלכה שוורץ ע"ה ב"ר חיים יהושע עדר ז"ל נלב"ע כ' תמוז תשל"ב ת.נ.צ.ב.ה. הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר טוביה אליעזר שוורץ ומשפ' שיחיו בני ברק

לע"נ הרה"ח ר' שמואל זעליג שולמן ז"ל ב"ר אשר מאיר ז"ל נלב"ע ג' אב תשנ"ט ת.נ.צ.ב.ה. הונצח ע"י חתנו הרב מרדכי שיף ומשפ' שיחיו בני ברק